

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE
NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-472/2017. számú ügyben

Érintett szerv: Szolnoki Rendőrkapitányság

2017. október

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-472/2017. számú ügyben**

Előzmény szám: AJB-7809/2016.
Előadó: dr. Láposy Attila
dr. Regényi Eszter

Az eljárás megindítása

Enyhe fokú értelmi fogyatékossgal élő, 14 éves fiú édesanyja panaszbeadványában azt kifogásolta, hogy a rendőrség a fiát az ő tudta és értesítése nélkül előállította, első kihallgatásán sem védő, sem ő nem lehetett jelen. Szerinte fiát megverték és bűncselekmény elkövetésének az elismerésére kényszerítették.

Figyelemmel arra, hogy a panaszbeadványban foglaltak alapján alapvető joggal összefüggő visszaság gyanúja merült fel, az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 18. § (1) bekezdése alapján vizsgálatot indítottam, amelynek során tájékoztatást kértem a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányságtól, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Főügyészségtől, a Szolnoki Járási és Nyomozó Ügyészségtől. A panaszbeadványnak a gyermek bántalmazására vonatkozó részét – hatásköröm hiányában, az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 20. § (5) bekezdése alapján – áttettem a Központi Nyomozó Főügyészségre.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelménye: „*Magyarország független, demokratikus jogállam.*” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés];
- a tisztességes hatósági eljáráshoz való jog: „*Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.*” [Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés];
- a személyes szabadsághoz való jog: „*Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.*” [Alaptörvény IV. cikk];
- a gyermekek gondoskodáshoz és védelemhez való joga: „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés]

Az alkalmazott jogszabályok

- A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Egyezmény);
- A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.);
- A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.);
- A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (a továbbiakban: Nyor.).

A megállapított tényállás, a vizsgált szervek válaszai

1. A panaszos szerint 2016. július 5-én délelőtt a rendőrök előállították az enyhe fokban értelmi fogyatékos fiát. Arról nem tájékoztatták, hogy pontosan milyen ügyben. Sem a panaszos

szülő, sem pedig a védő nem lehetett jelen a gyermek kihallgatásán. A panasz szerint a fiút kihallgatásakor bántalmazták és nem az általa elmondottakat rögzítették jegyzőkönyvbe.

2. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság (a továbbiakban: Rendőr-főkapitányság) tájékoztatása szerint a Szolnoki Rendőrkapitányság 2016. július 5-én 12 óra 39 perckor a kapitányságon *tanúként hallgatta ki a panaszos kiskorú fiát.*

A jegyzőkönyvben az szerepel, hogy az édesanyát tájékoztatták fia kihallgatásáról, de azon *nem volt jelen.* Ennek ellenére a fiú vallomást tett. A jegyzőkönyvet 14 óra 04 perckor zárták le. A fiú édesanyját aznap 11 óra 33 perckor hallgatták ki tanúként, amit 12 óra 20 perckor fejeztek be. A fiút – a rendőri jelentés szerint – 14 óra 10 perckor az Rtv. 33. § (2) bekezdés b) pontja alapján *előállították a kapitányságra* (ahol azt megelőzően tanúkénti kihallgatása folyt), *gyanúsítottí kihallgatásra.* A fiú gyanúsítottí kihallgatása 16 óra 15 perckor kezdődött. Azon az édesanya mint törvényes képviselő jelen volt. *Védőt 15 óra 50 perckor kirendeltek, de ő – a szabályszerű idézés ellenére – nem jelent meg.* A jegyzőkönyvet 17 óra 11 perckor zárták le. A Rendőr-főkapitányság arról nem tájékoztatott, hogy a fiú tanúként hogyan került a rendőrkapitányságra.

Másodszeri megkeresésemre azt a választ kaptam, hogy: *„A fiú, illetve az anya postai úton, illetve telefonon történő idézése – a bűncselekmény tárgyi súlya miatt – hátráltatta volna a nyomozás érdekeit, továbbá nevezettek más módon nem beszerezhető információkkal bírtak, amelyekre vonatkozóan kihallgatásuk balaszthatatlan volt, ezért a nyomozó a fiatalkorút bekísérte a kapitányságra.”* A fiút szóban idézték, törvényes képviselőjét a rendőrkapitányság épületében tájékoztatták arról, hogy fiát tanúként hallgatják ki a büntetőeljárás keretében. A rendőrség szerint az édesanya nem kívánt fia tanúkihallgatásán részt venni, az anya ilyen irányú nyilatkozatát azonban – kérésem ellenére – dokumentummal igazolni nem tudták.

A bekísérésről csak megkeresésemre, utólag készült jelentés. Az eljáró hatóság előtt a fiatal ügy nyilatkozott, hogy elmeállapotát befolyásoló betegségben nem szenved. A tanúkihallgatása során semmilyen kóros, a normálistól eltérő viselkedési formát nem mutatott. *Nem merült fel tényszerű adat arra vonatkozóan sem, hogy a fiatal szellemi vagy egyéb állapota miatt korlátozottan képes megítélni tanúvallomása megtagadásának jelentőségét.*

3. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Főügyészség (a továbbiakban: Főügyészség) megállapította, hogy a nyomozó hatóság a kiskorú tanú idézésére, valamint a gondozójának értesítésére és felhívására irányadó eljárásjogi rendelkezéseket¹ megsértette. Azt azonban *nem tudta aggálytalanul megállapítani,* hogy a nyomozó hatóság a szóban vagy távbeszélőn történő idézést, értesítést, az azokhoz kapcsolódó felhívást, tájékoztatásadást, avagy ezek megtörténtének és tartalmának feljegyzésben, jegyzőkönyvben való dokumentálását mulasztotta-e el.

A kiskorú tanúkihallgatása során azt nyilatkozta, hogy tudomásul veszi a nyomozó hatóság döntését, miszerint előzetesen értesítették a gondozóját a kihallgatásáról. A tanú jegyzőkönyvben rögzített *nyilatkozata* – különös figyelemmel az édesanya Hivatalomnak címzett panaszbeadványára, az értesítés és a jelenléti jogra való kioktatás tényét tanúsító irat (feljegyzés vagy jegyzőkönyvrészlet) hiányára – *nem igazolja kétséget kizáróan* azt, hogy a nyomozó hatóság valóban biztosította a gondozó azon jogát, hogy jelen legyen a 18. életévét meg nem haladott tanú kihallgatásánál. Így az ügyészség a tanúvallomást bizonyítékként nem értékelte. A későbbiekben

¹ A Be. 68. § (2) bekezdésének első és harmadik mondata alapján a kiskorú idézéséről a gondozóját azzal a felhívással kell értesíteni, hogy a megjelenéséről gondoskodik. A kiskorú idézését - ha nem azonos a gondozóval - a törvényes képviselővel is közölni kell. A Be. 86. § (3) bekezdése alapján a tizennyolcadik életévét meg nem haladott tanú kihallgatásánál a tanú törvényes képviselője, támogatója és gondozója jelen lehet.

A Nyor. 12. § (1) bekezdése alapján az írásbeli idézés, értesítés átvételét igazoló iratot, illetőleg a más alkalmas módon - különösen távbeszélőn - történt idézésről, értesítésről készített feljegyzést a nyomozati iratokban kell elhelyezni. A Nyor. 12. § (2) bekezdése alapján a nyomozó szerv előtt jelen lévő személy szóbeli idézése vagy értesítése esetén az annak tényét és időpontját rögzítő feljegyzést az iraton az érdekelttel alá kell íratni. Ha olyan eljárási cselekmény során történik a szóbeli idézés, értesítés, amelyről jegyzőkönyv készül, az idézés, értesítés a jegyzőkönyvbe foglalható.

azonban a bíróság dönt arról, hogy kirekeszti-e a bizonyítékok köréből a tanúvallomást, vagy sem. A nyomozati iratban *nincs arra utaló adat, hogy a nyomozó hatóság a kiskorút a tanúkihallgatásra előállította volna*. Okiratokkal igazolható előállítására csak gyanúsított kihallgatása kapcsán került sor.

A Főügyészség *felhívta a nyomozás felügyeletét teljesítő járási és nyomozó ügyészség vezetőjét* arra, hogy a nyomozó hatóság a jövőben a kiskorú tanú idézése, a gondozó értesítése, a megjelenésről való gondoskodást célzó felhívás, a gondozó jelenléti jogára való kioktatás iránt minden esetben a Be. és a Nyor. rendelkezéseinek megfelelően intézkedjen, és az így megtett intézkedéseit a tanú, a gondozó jogainak biztosítását igazoló módon dokumentálja.

A végleges igazságügyi elmeorvos-szakértői vélemény szerint a fiú enyhe fokú értelmi fogyatékossgban szenved, személyisége még „sodrékony, befolyásolható”. Ez, mint állapotkép, a bűncselekmény elkövetése idején is fennállt, a cselekmény létrejöttét összességében megkönnyítette, de a beszámíthatóságát nem érintette. A fiú cselekménye társadalmi veszélyességének felismerésében, illetőleg annak megfelelő magatartás tanúsításában nem tekinthető korlátozottnak.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatásköröm tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, az ezek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint a biztoshoz bárki fordulhat, ha megítélése szerint hatóság vagy közszolgáltatást végző szerv tevékenysége, mulasztása az alapjogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár, feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdés f) pontja szerint a rendvédelmi szerv az alapvető jogok biztosa által vizsgálható hatóságnak minősül. Az Rtv. 4. § (1) bekezdése szerint a rendőrség állami fegyveres rendvédelmi szerv, ezért tevékenységének vizsgálatára *kiterjed vizsgálati hatásköröm*.

II. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa az adott ügygel kapcsolatban vizsgált társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget az Alaptörvényben biztosított mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta a biztosok következetesen, zsinórmértékként támaszkodnak az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, és alkalmazzák az alapjog-korlátozás alkotmányosságának megítélését célzó alapjogi tesztek.

Az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*.

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglalt felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű*

megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, az Alaptörvény IV. cikkében, az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, az Alkotmány 55. § (1) bekezdésének és az Alkotmány 67. § (1) bekezdésének a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a jogállamiság elve, valamint a személyes szabadsághoz való jog, illetve a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény, mely a korábbi alkotmánybírói gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – *ellenkező tartalmú alkotmánybírói döntés megszületéséig* – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozatai indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket. A tisztességes eljárás jogának az érvényesülése kapcsán ugyanakkor érdemes kiemelni azt is, hogy immár külön alkotmányi rendelkezés nevesíti a *tisztességes hatósági eljáráshoz való jogot*.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság korábbi töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a *jogbiztonság*. Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak számos összetevője van, a jogállamiság elvéből folyó egyik legfontosabb alapkövetelmény ugyanakkor éppen a *közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége*: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Demokratikus jogállamban ahhoz, hogy a természetes és jogi személyek életviszonyaikat, működésüket, magatartásukat a jog által előírtakhoz tudják igazítani, az elvárt kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni, szükség van a *joganyag és a jogi eljárások stabilitására, a változásokra való felkészüléshez megfelelő idő biztosítására, az egyértelműségre, a követhetőségre és az érthetőségre*. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.

2. Az Alaptörvény IV. cikke szerint mindenkinek joga van a szabadsághoz. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában a „szabadság” fogalmat a személyi szabadság alkotmányos megfogalmazásában értelmezte, amely csak törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján korlátozható. A 61/1991. (XII. 21.) AB határozat kimondta, hogy az alkotmány csak úgy teszi lehetővé a törvényhozó számára a szabadságelvonás okainak és az azzal kapcsolatos eljárásának a szabályozását, ha ez a szabályozás nem korlátozza szükségtelenül vagy az elérni kívánt alkotmányos célhoz képest aránytalan mértékben a személyes szabadsághoz való jogot. Az Alkotmány és az Alaptörvény nemcsak formai, hanem tartalmi akadályokat is állít a személyi szabadsághoz való jog korlátozása elé. A személyi szabadságtól való megfosztásnak, mint a személyi szabadsághoz való jog legjelentősebb korlátozásának *három átfogó feltétele* van. A szabadságtól való megfosztásnak *az alkotmányban meghatározott formai követelményeknek*, megfelelő jogi szabályozáson kell alapulnia. *A szabadságtól való megfosztásról rendelkező jogi szabályozásnak meg kell felelnie a szükségességi és arányossági kritériumoknak*. Szabadságtól való megfosztás esetén érvényesülnie kell a *további alkotmányi többletkövetelménynek* (a bíró elé állítás és részgaranciái).

3. A gyermek megfelelő *testi, szellemi, erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát* az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz.

Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében. E tételt megtaláljuk a *Gyermekjogi Egyezmény preambulumban*: a gyermeknek, figyelemmel fizikai, szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt.

Az Egyezmény 1991-től a belső jog része, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények létesítésére, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezet biztosítására. Az Egyezmény 3. cikke minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot *a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez.*

A Gyermekjogi Egyezmény 40. cikk 1. pontja szerint az Egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított gyermeknek olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadsága iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.

A Gyermekjogi Egyezményhez fűzött 14. általános magyarázat 20. bekezdése szerint nem minden, az államok által hozott döntésnek kell magában foglalnia a gyermek legjobb érdekének teljes körű és formális felmérését és meghatározását. Ha azonban *az adott döntésnek jelentős hatása lehet az érintett gyermek vagy gyermekek életére, magasabb szintű védelemre és részletesebb eljárásra van szükség.* Ez azt jelenti, hogy minél nagyobb hatással van egy döntés a gyermekekre és a gyermek jövőbeni fejlődésére, *annál magasabb szintű eljárási biztosítékok alkalmazása szükséges a döntéshozatal során.* Tehát biztosítani kell az alkalmazott biztosítékok szintjének vagy számának fokozatosságát. A fontosabb döntéseket megelőzően, különösen az e döntéseket meghatározó jogi szabályozás kialakítása során *a gyermek legjobb érdekének meghatározására és szigorúbb biztosítékok alkalmazására van szükség.*

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatása (a továbbiakban: Iránymutatás) szerint a gyermekbarát igazságszolgáltatás olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve az Iránymutatásban felsorolt elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrált, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve *a tisztességes eljárás jogát*, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és *a méltóság tiszteletben tartásának jogát.*

A gyermekek érdekeinek az igazságszolgáltatásban történő megjelenése kapcsán külön kiemelendő a 2016/800 irányelv, amelynek 6. cikke a fiatalkorúak ügyvédi támogatására vonatkozó garanciákat állapítja meg.² E szerint a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekeknek a 2013/48/EU irányelvnek megfelelően van joguk ügyvédi segítség igénybevételéhez, ezért ez az irányelv alapvetően nem az erre való jogosultság szabályozására született. Előírja azonban a tagállamok számára, hogy *gondoskodjanak róla, hogy a gyermekek ügyvédi támogatást kapjanak annak érdekében, hogy ténylegesen érvényesíteni tudják a védelemhez való jogot.* Azt is megköveteli az irányelv, hogy

² Megjegyzendő, hogy a 2016/800 irányelv 2. cikke értelmében a fiatalkorúaknak nyújtandó eljárási biztosítékokat a büntetőeljáráson kívül a – hazai környezetben értelmezve – szabálysértési eljárásban (ezen belül pontosabban az elzárással sújtható szabálysértések miatt indult eljárásokban, valamint az egyéb szabálysértési eljárások bírósági szakaszában) is érvényesíteni kell.

a gyermekek indokolatlan késedelem nélkül ügyvédi támogatást kapjanak, amint tudomásukra jut, hogy gyanúsítottak vagy vádlottak.³ E cikk lehetőséget ad arra is, hogy a tisztességes eljáráshoz való jogot tiszteletben tartva a tagállamok eltérjenek az ügyvédi támogatás biztosításának az irányelv 6. cikk (3) bekezdésében részletezett követelményeinek teljesítésétől, amennyiben az ügyvédi támogatás az ügy körülményeire tekintettel nem arányos, figyelembe véve a bűncselekmény súlyosságát, az ügy összetettségét, valamint a cselekmény esetében meghozható intézkedéseket, mindvégig kiemelt figyelmet fordítva a gyermek legjobb érdekére.

Mindazonáltal e cikk értelmében a tagállamok mindenképpen ügyvédi támogatást biztosítanak a gyermekek számára, amennyiben ezen irányelv hatálya alá tartozó eljárás bármely szakaszában a gyermeket azzal a céllal állítják illetékes bíróság vagy bíró elé, hogy a fogva tartásáról döntsenek; valamint a fogvatartás ideje alatt. Továbbá, e cikk értelmében a tagállamok azt is kötelesek biztosítani, hogy *a szabadságtól való megfosztás nem szabható ki büntetésként, kivéve, ha a gyermek olyan ügyvédi támogatásban részesült, amely lehetővé tette a gyermekek védelemhez való jogának tényleges gyakorlását, és ez a segítség mindvégig rendelkezésére állt a bírósági tárgyalások során.* Végül hangsúlyozandó, hogy e cikk azt is meghatározza, hogy abban az esetben, amikor a gyermek számára ezen irányelv alapján ügyvédi támogatást kell biztosítani, de nincs jelen ügyvéd, az illetékes hatóságoknak ésszerű időtartamra el kell halasztaniuk a gyermek kihallgatását vagy az adott eljárási cselekményt annak érdekében, hogy az ügyvédnek lehetősége legyen megérkezni, továbbá, ha a gyermeknek nincs meghatalmazott védője, akkor gondoskodjanak a gyermek számára ügyvédről.

4. Az Alaptörvény XXIV. cikke immár kinyilvánítja *a tisztességes eljáráshoz való jogot.* Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak számos összetevője van. Irányadó alkotmánybírósági tézis, hogy a jogállamiság elvéből folyó egyik legfontosabb alapkövetelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. A közigazgatás törvényessége akkor valósul meg, ha jogilag szabályozott eljárási keretek között működik, a jogkorlátozásra adott felhatalmazást pedig törvényi szinten pontosan kell meghatározni. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást. Az ügyfél közigazgatási határozathozatalra vonatkozó joga nem tehető függővé attól, hogy a közigazgatási szerv milyen időpontban hajlandó dönteni a hatáskörébe utalt ügyben. A közigazgatásnak ugyanis alkotmányos kötelessége, hogy a hatáskörébe utalt ügyben, az erre megszabott idő alatt érdemi döntést hozzon. A közigazgatási eljárás nem nélkülözheti a kötelező ügyintézési határidőket.

A közvetlen alkotmányi garanciák gazdaságossági és célszerűségi okokból, az eljárás egyszerűsítése vagy az időszűrés követelményének érvényesülése címén sem mellőzhetők. Különösen nagy súlya van ennek a tételnek akkor, amikor az adott eljárás eleve alapjog korlátozásra, szankció kiszabására vagy jogkorlátozó intézkedés meghozatalára irányul. A tisztességes eljárás követelménye a hatósági ügyek intézése során túlmutat az eljárás legalitásán. Az Alaptörvény tisztességes eljáráshoz való jogot biztosító cikkeinek érvényesüléséhez nem elegendő, ha az érintett szervek betartják az ügy elintézésére irányadó anyagi és eljárási jogszabályokat, hanem szükséges az is, hogy mind az egyedi ügyintézés, mind az arra irányadó jogszabályok segítsék az ügyféli jogok érvényesülését. A jogállamiság és az abból fakadó tisztességes eljárás követelményének szabályozási szinten, illetve a jogalkalmazó szervek mindennapi gyakorlatában egyaránt folyamatosan érvényesülnie kell. A

³ A 2016/800 irányelv 6. cikk (3) bekezdése azt is előírja, hogy „a gyermekek számára mindenképpen ügyvédi támogatást kell biztosítani az alábbi időpontok közül a legkorábbiiban:

a) a rendőrség vagy egyéb büntető- vagy igazságügyi hatóság általi kihallgatásukat megelőzően;
b) a (4) bekezdés c) pontjával összhangban bármely nyomozó vagy más illetékes hatóság által bármely nyomozati vagy más bizonyításvételi cselekmény lefolytatásakor;
c) a szabadságelvonást követően indokolatlan késedelem nélkül;
d) amennyiben büntetőügyekben hatáskörrel rendelkező bíróságra idézték be, az említett bíróság előtti megjelenés előtt kellő időben.”

tisztességes eljáráshoz való jognak fokozottan kell érvényesülnie olyan ügyekben, amelyekben az érintettek között van gyermek, különösen, ha éppen a gyermek az, akit eljárás alá vontak.

III. Az ügy érdeme tekintetében

1. A rendőrségi eljárás alá vont gyermek szellemi állapotának vizsgálata

Az eljárás alá vont gyermek a panaszos édesanya szerint *enyhe fokú értelmi fogyatékos* *gyalgal* él. A hatóságok tájékoztatása szerint azonban a fiú kihallgatása során nem merült fel arra vonatkozó körülmény, amely arra engedett volna következtetni, hogy enyhe fokban értelmi fogyatékos. A kapott tájékoztatás szerint a gyermek állapota sem utalt arra, hogy korlátozottan lenne képes megítélni a tanúvallomása megtagadásának jelentőségét, vagy, hogy szellemi állapota miatt, tanúkihallgatásának nincs helye (ami a tanúkihallgatás abszolút akadálya). Az igazságügyi szakértő véleménye szerint a fiatal beszámítási képessége nem korlátozott, a fiú nem kóros elmeállapotú. Ezek alapján tehát a fiatal kihallgatása az általános szabályok alapján történt.

Ombudsmanként kifejezetten orvosszakmai kérdésekben hatásköröm híján állást foglalni nem tudok. A számomra rendelkezésre álló eszközökkel a gyermek kihallgatáskori szellemi állapotát utólagosan megítélni nem tudom, a rendőrség álláspontját e tekintetben szintén nem vizsgálhatom felül. *Mind ezek alapján nem volt lehetőségem arra, hogy a gyermek általános szabályok alapján történő kihallgatásával összefüggésben megállapítást tegyek.*

Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy ha a tanúkenti kihallgatásra a gyermek édesanyjának jelenlétében került volna sor, akkor az ő jelzése alapján alaposabban meg lehetett volna győződni arról, hogy a gyermek szellemi állapota akadályozza-e a kihallgatását.

2. A rendőrségi eljárás alá vont gyermek idézése

A rendőrség szerint a gyermeket *szóban idézték*, majd bekísérték a rendőrségre *tanúkenti kihallgatása* céljából. A Be. előírása szerint a 14. életévét betöltött kiskorút közvetlenül kell idézni, de emellett az idézésről a gondozóját tájékoztatni kell, és fel kell őt hívni arra, hogy a kiskorú megjelenéséről gondoskodjék. Mivel kiskorú személy idézése esetén a gondozó köteles a kiskorú megjelenéséről gondoskodni, az idézéssel szembeni *mulasztás jogkövetkezményei vele szemben alkalmazhatók*. Mind az idézést, mind pedig az értesítést olyan időben kell kiadni, hogy a kihallgatás megkezdése előtt a törvényes képviselő abban a helyzetben legyen, hogy a kihallgatás során jelen lehessen.

A 14. évet betöltött kiskorú idézésekor tehát szükség van a szülő értesítésére és felhívására annak érdekében, hogy a kiskorú megjelenéséről gondoskodjon. Ez az előírás az *ért* *garanciális jellegű*, mert a gyermeknek koránál fogva segítségére van szüksége jogai érvényesítéséhez. Ahogy arra már több jelentésben is rámutattam, a gyermekek gyenge érdekérvényesítők, számos esetben nincsenek tisztában az őket megillető jogokkal – így különösen tanúként a rendőrségi eljárás során őket megillető eljárási jogokkal. Életkoruknál, ítélőképességüknél, esetleg egyéb körülményeiknél fogva alapvetően nem képesek fellépni a jogaik védelmében oly módon, olyan hatékonysággal, mint a társadalom felnőtt tagjai. Önmagában a tanúvallomásra vonatkozó szabályokról, a megtagadás lehetőségéről való formális tájékoztatás – képviselő hiányában – *nem tekinthető egy gyermek kihallgatása esetén elégségesnek*. Hangsúlyoznom kell, hogy a nemzetközi gyermekjogi standardok a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvét rögzítik, annak pedig sarkalatos pontja az eljárás alá vont gyermek képviselete.

A panaszbeadvány szerint az édesanya nem tudott az idézésről, a bekísérésről, *ezt cáfoló dokumentumot a rendőrség nem mutatott be*. Az édesanya tanúvallomásáról készített jegyzőkönyv *sem tartalmaz semmilyen információt fia kihallgatására vagy szülőkénti értesítési, jelenléti jogára vonatkozóan*. A fiú idézésére édesanyja tanúvallomása után került sor. A rendelkezésemre álló információk alapján nem lett volna tehát annak akadálya, hogy fia megjelenéséről gondoskodjon. Álláspontom szerint

a szülő értesítését és felhívását, illetve jelenlétét, mint a gyermeki jogok érvényesítésének garanciáit, *az időszűrés követelménye címén sem lehetett volna a rendőrségnek mellőznie.*

Mindezek alapján megállapítom, hogy a szülő értesítésének elmulasztásával végrehajtott idézés nem egyeztethető össze a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvével, valamint az érintett gyermek gondoskodáshoz és védelemhez, továbbá a tisztességes eljáráshoz fűződő jogával összefüggő visszásságot okozott.

3. Az eljárás alá vont gyermek személyes szabadságának korlátozása

Az idézésnek – bármilyen formában történik is – alapvető eleme, hogy tartalmazza: a megidézettnek hol, mikor és milyen minőségben kell megjelennie. Nem eleme azonban az, hogy az érintett személyes szabadságát korlátozva, az idézésben megjelölt eljárási cselekményre be is kísérik a hatóság elé.

A rendőrség által megkeresésem alapján utólag készített jelentés szerint az eljárás alá vont gyermek „mindvégig együttműködő magatartást tanúsított”, előállítására nem került sor, „kihallgatása balaszthatatlan volt, ezért kellett őt bekísérni a hatósághoz”. A gyermek bekísérésére akkor került sor, amikor édesanyja a rendőrségen tartózkodott. A rendőrök tisztában voltak azzal, hogy a gyermeket egyedül, szülő nélkül találják otthon. A szülő nem volt személyesen tanúja, hogy hogyan történt a rendőrség gyermekével szembeni fellépése, de a panaszbeadványában sérelmezte, hogy a „fiát tudta nélkül elvitték”. A rendőrség nem bocsátott a rendelkezésemre olyan dokumentumot vagy iratot, amely bizonyította volna, hogy a fiút tájékoztatták arról, hogy pontosan milyen ügyben, illetve milyen minőségben, mikor kívánták kihallgatni, és hogy a fiú mindezek tudatában önként ment velük.

A vizsgált eset összes körülménye alapján nem tartom elfogadhatónak, hogy a szóban idézett gyermeket az intézkedő rendőrök szülői jelenlét nélkül „bekísérték” a kapitányságra. Megkérdőjelezhető továbbá a feltárt tények alapján a gyermek tájékozott beleegyezése, azaz, hogy önként ment volna a rendőrökkel. Álláspontom szerint a bekísérésével a fiatal személyes szabadságát korlátozták, előállították. Nem változtat ezen a körülményen az sem, hogy az előállításról nem készült a törvény által megkívánt jelentés, és hogy az megfelelő jogalap nélkül történt. Az Rtv. 33. §-a alapján kiskorú tanú előállítására ugyanis nincs mód. A szóban forgó bekísérési gyakorlat alkalmas arra, hogy kiüresítse vagy megkerülje a törvény előírását.

Az Rtv. 17. § (1) bekezdése – az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdésével összhangban – világosan kimondja, hogy a rendőrség a feladatának ellátása során a testi épséghez, a személyes szabadsághoz, a magánlakás, a magántitok és a levéltitok sérthetlenségéhez, a személyes adatokhoz, valamint a tulajdonhoz fűződő jogokat a törvényben foglaltak szerint korlátozhatja. A rendőrségi eljárásra vonatkozó tételes jogi szabályok mellett arra is fel kell hívnom a figyelmet, hogy a rendőrséget hatóságként a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás is köti.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a panaszos gyermekének tanúként való megfelelő jogalap nélküli előállításával a rendőrség súlyosan megsértette a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvét, továbbá az intézkedés alkalmas volt arra, hogy az érintett gyermek gondoskodáshoz, védelemhez, tisztességes eljáráshoz, valamint a személyes szabadsághoz fűződő jogával összefüggő súlyos visszásságot okozzon.

4. A rendőrségi tanúkihallgatáson való szülői jelenlét hiánya

Alapvető garanciális szabály, hogy a szülőnek (törvényes képviselőnek) joga van jelen lenni a kiskorú tanú kihallgatásán. A Be. 86. § (3) bekezdése szerint a 18. életévét meg nem haladott tanú kihallgatásánál a tanú törvényes képviselője, támogatója és gondozója jelen lehet.

A szülői jelenlét lehetősége csupán a szülő részéről jelent választható magatartást: *részt vehet gyermeke kihallgatásán vagy dönthet a távolmaradás mellett.* A hatóságnak minden esetben biztosítania kell a szülő részvételi lehetőségét, számára nem fakultatív lehetőség a jog biztosítása. A rendelkezésemre álló információk alapján a rendőrség *nem tudta cáfolni* a szülő azon állítását, hogy nem tudott az első kihallgatásról. A jelenléti jogáról lemondó szülői nyilatkozatot ugyanis nem bocsátott a rendelkezésemre a rendőrség és a szülői tanúvallomásra készült jegyzőkönyvben

sincs arra utaló információ, hogy tájékoztatták volna fia kihallgatásáról, és részvételi jogáról, de ő nem kívánt élni azzal. Fiatalkorúak esetében a törvényeknek megfelelő kihallgatáshoz szükséges a törvényes képviselő értesítése. Ez azért kötelező minden esetben, mert a fiataloknak az eljárási jogai érvényesítéséhez segítségre van szüksége.

Megállapítom, hogy a szülő értesítésének elmulasztása, jelenléte nélkül végrehajtott tanúkihallgatás sértette a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvét, és az érintett gyermek gondoskodáshoz, védelemhez, valamint tisztességes eljáráshoz fűződő jogával összefüggő visszásságot okozott.

5. A rendőrségi eljárás alá vont gyermek kihallgatása

A Be. előírásai szerint *a tanút igazmondási kötelezettség terheli*, amit minden tanúkihallgatási jegyzőkönyv – figyelmeztetésként – tartalmaz is. A Be. 85. § (3) bekezdése értelmében a tanú köteles a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint az igazat vallani, továbbá figyelmeztetik arra, hogy a hamis tanúzást a törvény büntetni rendeli. A gyanúsított ugyanakkor nem köteles önmagára terhelő vallomást tenni, akár valótlant is állíthat, védekezésének csak az a korlátja, hogy más hamisan bűncselekménnyel nem vádolhat.

Igaz, a tanú is megtagadhatja (bizonyos kivételekkel) a vallomástételt, ha magát bűncselekmény elkövetésével vádolná, de amennyiben a tanú a vallomástételt jogosulatlanul tagadja meg, rendbírsággal sújtható, és az okozott költség megfizetésére kötelezhető.

A panaszos gyermekének tanúvallomásáról készült jegyzőkönyv azzal kezdődik, hogy a fiú elmondja a büntetőeljárás tárgyát képező eseményeket, majd azt, hogy a többi résztvevő megfenyegette, és felszólította, hogy erről ne beszéljen. Ezt követően azt mondta: *„Ezért tagadtam először mindent erről az egésztől, mert féltem, hogy bajom lehet belőle, ha elmondom.”* A jegyzőkönyv azonban nem tartalmazza, hogy a gyermek bármit is tagadott volna, illetve, hogy a kihallgatását végző rendőr hogyan vette rá arra, hogy beszéljen. Ugyanakkor, ha gyanúsítottként hallgatták volna ki – különösen a védő és a szülő jelenlétében – meg is tagadhatta volna a vallomástételt. Tanúként az igazmondási kötelezettség és a tanúvallomás jogosulatlan megtagadására vonatkozó figyelmeztetések mellett – valamint védő és szülő jelenlétének hiányában – erre sokkal kevesebb esélye volt.

A panaszos szerint fiát bántalmazták, ezért változtatta meg vallomását és nyilatkozott úgy, hogy aktívan részt vett a bűncselekmény elkövetésében. Ennek kivizsgálására azonban nincs hatásköröm, ennek megítélésében a Központi Nyomozó Ügyészség döntése lesz az irányadó.

A bekísérésről utólag készült rendőri jelentés szerint a gyermek *„a törvényes képviselője távollétében, a törvényes figyelmeztetéseket követően is vallomást kívánt tenni és megnevezni társait a fenti bűncselekmény vonatkozásában.”* Ez alapján felmerül, hogy a rendőrség a gyermeket már eleve elkövetőnek tekintette, a „tettetársait” kívánta azonosítani, bár a tanúkihallgatás formái között hallgatta meg. A tanúvallomás jegyzőkönyvéből és a rendőri jelentésből idézett szövegek alapján nem zárható ki, hogy a rendőrség az eredményesebb információszerzés céljából tanúkihallgatás formájában tartalmilag gyanúsított ki hallgatást végzett. Mindezt úgy, hogy mellőzte a gyanúsított fiatalok jogait védő garanciális előírásokat, így különösen a kötelező védelem biztosítását.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a rendőrség szóban forgó eljárása alkalmas volt arra, hogy az érintett gyermek tisztességes eljáráshoz fűződő jogával összefüggő visszásságot okozzon.

Intézkedéseim

A jelentésben feltárt alapvető joggal összefüggő visszásságok orvoslása és jövőbeni megelőzése érdekében az Ajbt. 31. §-a alapján *felkérem*

1. a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság vezetőjét, hogy

- a) ismertesse jelentésem tartalmát, megállapításait az érintett állománnyal és rendelje el továbbképzésüket a gyermekek legjobb érdekének a rendőri intézkedések és a büntetőeljárás során történő biztosításával, illetve alapvető jogaival, különösen a személyes szabadsághoz való jog mibenlétével, tartamával, korlátozásának jogi feltételeivel összefüggésben;
- b) gondoskodjon arról, hogy az eljárás alá vont fiatalok személyekkel szembeni eljárásokban az érintett állomány a jövőben tartózkodjon az alapjogi, illetve törvényi garanciákat sértő, azokat tartalmában kiüresítő bekísérési gyakorlatról, valamint – az adott eset körülményeitől függetlenül – mindig tegyen eleget mind az idézés, mind a tanúkenti kihallgatás során a gyermek szülőjének, gondozójának, törvényes képviselőjének az értesítésére vonatkozó előírásnak;
2. a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Főügyészség vezetőjét, hogy vizsgálja ki, a Szolnoki Rendőrkapitányságon nem vált-e általános jogalkalmazási gyakorlattá, hogy tanúkihallgatás címén – különösen fiatalok személyek esetében, a szigorú törvényi garanciális szabályok megkerülése céljából – gyanúsított kihallgatást végeznek.

Budapest, 2017. október 26.

Székegy László

